

AKTUÁLNÍ PROBLÉMY OBYVATEL ČESKÉ REPUBLIKY V POSTPRODUKTIVNÍM VĚKU

CURRENT PROBLEMS OF THE POPULATION OF THE CZECH REPUBLIC IN THE POST-PRODUCTIVE AGE

Lucie Kamrádová – Anna Václavíková

Abstract

Today's society is changing, fewer children are born and life expectancy is increasing. The transformation of the age structure of society has consequences for its further organization and life in it. An aging population can also lead to a deepening of existing inequalities, for example in the form of different life expectancy or the quality of old age. The aging of society is a phenomenon, today's seniors represent a very heterogeneous group of more than two million people, and this diversity will become even stronger in the future. Diversity is determined not only by age, health status and ever-increasing life expectancy, but also by income, education, place of residence (rural vs. city), social ties, own activity and life experience. The aim of the article is not only to point out the problems that concern today's seniors, but also to propose measures to prepare for the ongoing aging of society as a whole and to formulate proposals to alleviate this situation.

Key words: Czech Republic, population aging, quality of life, seniors, statistics

JEL Code: I30, J11, J70

Úvod

Problematika stáří a stárnutí není jen současným fenoménem, ale provází společnost od nepaměti. Zatímco v minulosti byl tento jev řešen v rámci primární rodiny ve dvacátém století se situace rapidně změnila. Stárnutí populace se dostalo jako problém na vrchol celé společnosti. Samozřejmě to bylo zapříčiněno také pozitivním posunem lidstva, což bylo například způsobeno zlepšením lékařské péče, kvality života, hygieny, životní úrovně a životního stylu nicméně to sebou přineslo také problém stárnutí populace a otázky, kdo a jak se o ni bude starat a jak to vše ovlivní sociální systém jednotlivých států. Uvedený text se ve své primární rovině zabývá problematikou stárnutí v České republice a následně se zaměřuje

na příklady, které výše uvedené mohou ovlivňovat a ovlivňují. V první části se opírá o statistická data a využívá metody analýzy a komparace, v další části pak využívá metody indukce a dedukce. (Kamrádová, Václavíková, 2021)

1 Teoretická východiska zkoumané problematiky

Česká společnost stárne, což potvrdilo i sčítání obyvatelstva v roce 2021, v seniorském věku je každý pátý Čech. (ČSÚ, 2022) Stárnutí populace je vnímáno jako velký úkol nejen pro ČR, ale i pro většinu vlád světa. Zvláště silně to platí pro Evropu, která svým počtem obyvatel ve věku 65+ let je ze všech kontinentů nejstarší. To je také důvod, proč se na tuto problematiku dlouhodobě upírá stále velká pozornost vědců, demografů, ekonomů, gerontologů, lékařů apod. Evropská unie již od roku 1993, který byl vyhlášen jako Evropský rok starších lidí, zaměřila svou pozornost na aktivní účast v péči o starší obyvatelstvo, tehdy s „cílem zvýšit střední délku zdravého života v celé Evropě do roku 2020 v průměru o dva roky“ (Walker, 2021). Vznikl tak projekt s názvem „*Mobilizace potenciálu aktivního stárnutí v Evropě*“. Je to projekt, který se věnuje stárnutí a vychází ze skutečnosti, že stárnutí obyvatel nese na jedné straně problém nedostatku pracovních sil, na straně druhé poukazuje na to, že je potřeba myslet na udržitelnost celého sociálního systému.

Podíváme-li se blíže na problematiku kvality života v postproduktivním věku, je třeba nejprve definovat stárnutí. Obecně se setkáváme se stárnutím tzv. *individuálním* a *demografickým*. Individuální stárnutí je zákonitý proces, který probíhá celoživotně, nelze ho změnit a týká se každého jedince od narození. V průběhu individuálního stárnutí pak může docházet k nepříznivým změnám v morfologii a u fyziologických funkcí dané osoby. Tyto změny jsou pak individuálně specifické a postupují různým tempem, které je ovlivněno například životním stylem jedince, náročností povolání, psychickým stavem apod. (Kalvach a kol., 2004). V souvislosti s tímto Dimitrová poukazuje ve svém článku Demografické souvislosti stárnutí na fakt, že stárnutí je multifaktoriální jev, a navíc individuálně specifické a není jednoduché ho vymezit, tedy kdy je daná osoba již považována za starou a kdy nikoli. V tomto ohledu se odkazuje opět na Kalvacha (2004), který vymezuje tři základní přístupy. (Dimitrová, 2007) Jedná se o *kalendářní stáří*, *sociální stáří* a *biologické stáří*. První z uvedené skupiny tedy kalendářní stáří je v podstatě jasně vymezitelné a dá se tedy jednoznačně definovat. Obecně totiž vyjadřuje počet let dožitých jedincem. V praxi se setkáváme s několika druhy členění či kategorií. Jedná se o mladé, staré a velmi staré seniory. Tyto skupiny se pak vymezují věkem. Druhá kategorie, tedy sociální stáří lze velmi úzce

spojovat se sociálními rolemi, které se váží k určitému věku. Během života, kategorizujeme několik etap, které souvisí právě s věkem a ke kterým se pak váží určitá společenská očekávání. Jedná se obecně o předproduktivní věk, produktivní věk a postproduktivní věk a ten je právě dáván do souvislosti se sociální stárím, odchodem do důchodu a vypořádáváním se s novými životními zkušenostmi. Často se na něj také může poukazovat jako na období, kdy je člověk za zenitem a nemá již nic před sebou, což v podstatě v dnešní moderní společnosti zaměřené na celoživotní vzdělávání, univerzity třetího věku a další aktivity pro tyto osoby neplatí. Poslední skupina je pak biologické stárí, které se velmi těžko přesně vymezuje a opírá se hlavně o fyzický stav člověka. Problém je v individualitě každého jedince, kdy stejné věkové kategorie mohou vykazovat odlišné fyzické stavy (Průša a kol., 2015).

Výše zmíněná druhá kategorie tzv. *demografické stárnutí* se na rozdíl od individuálního nepohybuje na úrovni jedinců, avšak týká se celých populací. Zlom v této problematice nastal přibližně v šedesátých letech dvacátého století nejprve v oblasti severní a západní Evropy a postupně se tento problém dostal do všech vyspělých států. Obecně lze tento problém definovat jako růst absolutního i relativního počtu seniorů v dané populaci, nebo také jako proměny v zastoupení předreprodukční a postreprodukční složky obyvatelstva. Na demografickém stárnutí se podepisuje především zlepšování úmrtnostních poměrů, a to že dochází ke snižování měr úmrtnosti ve vyšším věku a lidé tak žijí déle. V moderní společnosti je pak tento jev doprovázen snižováním porodnosti. Výsledkem a kombinací těchto dvou faktorů je pak nedostatečná přirozená obnova populace. V souvislosti s touto skutečností se pak uvádí kořeny, které sahají do hluboké historie tzv. základní historické mezníky. Prvním z nich je demografická revoluce a druhým pak demografický přechod. (Dimitrová, 2007)

Stárnutí společnosti je fenomén, dnešní senioři představují velmi heterogenní skupinu čítající více než dva miliony osob, a tato různorodost se do budoucna ještě posílí. Výsledky analýzy kvality života seniorů ukazují, že podíl seniorů ve společnosti meziročně narůstá, více jak 20 % české populace pobírá starobní důchod a procenta stále pozvolna narůstají. Podle střední varianty prognózy ČSÚ o vývoji české populace do roku 2100 se počet obyvatel ČR z 10,6 milionů v roce 2018 zvýší v roce 2030 na 10,8 milionů a v roce 2050 se sníží na 10,7 milionů. Z toho v roce 2018 je počet obyvatel ve věkové kategorii 65+ 2 miliony, do roku 2030 vzroste na 2,4 milionů a do roku 2050 na 3 miliony. Lze říci, že nárůst skupiny seniorů nelze shledávat jen jako problém, jedná se také o ryze kladný jev. (ČSÚ, 2018)

2 Současný stav a kvalita života seniorů

Úroveň a možnost ekonomické aktivity osob ve vyšším věku (seniorském) je stále více ovlivňována posouváním věkové hranice odchodu do důchodu. Česká republika není samozřejmě výjimkou, statistika je nesmlouvavá, společnost demograficky stárne. Fakta jsou jasná a vypovídají o tom, že v České republice roste počet osob ve věku 65 a více let a zvyšuje se tak jejich objem i význam v celé populaci. V průběhu let 2012-2022 vzrostl v ČR počet seniorů, tedy osob 65+o více než 400 tisíc, a to z 1,7 milionů k 1.1. 2012 na 2,17 milionů k 1.1. 2022, to odpovídalo růstu o 27 %. Souběžně s tím se zvyšovalo také zastoupení seniorů v populaci jako celku. Zatímco na počátku roku 2012 bylo ve věku 65 a více let 16,2 % obyvatel, počátkem 20. let 21. století již senioři tvořili k 31. 12. 2021 (resp. k 1.1.2022) celkem 20,7 % obyvatel. Početně největší skupinu seniorů tvořili tzv. nejmladší ve věkové hranici 65 až 69 let, kterých bylo na konci roku 2021 zhruba 660 tisíc, tedy 30% podíl ze všech seniorů. Je zajímavé, že tato věková skupina seniorů postupně oslabuje v „prospěch“ věkové kategorie 70-74 let. Ta naopak posiluje, v roce 2019 vykazovala 603 tisíce, v roce 2021 již 615 tisíc. (ČSÚ, Senioři v datech, 2021) Důležité je také zmínit, že mezi seniory stále převažují ženy nad muži, ale i tento poměr se mění, jen pro zajímavost v roce 2019 to bylo 58 %, v roce 2021 je to 59 %. (ČSÚ, Senioři v datech, 2021). Většina seniorů a seniorek ve věkových skupinách 65-69 let a 70-74 let žije v manželství, s rostoucím věkem obou pohlaví, roste zastoupení ovdovělých. (ČSÚ Senioři v datech, 2021)

Údaje o počtu seniorů a seniorek i čísla o počtu ovdovělých mají mj. i dopad na ekonomickou úroveň důchodců. Přechod z pracovního života do důchodového je pro většinu seniorů obtížný, neboť nepřináší jen změnu způsobu života, ale především pokles peněžních příjmů, přičemž výdaje přetrvávají. Problém se násobí, pokud senior zůstane sám a pokles objemu finančních prostředků se ještě více sníží. Příjmy domácností 65letých a starších jednotlivců tvoří převážně důchody, ty se podílely na příjmu těchto domácností v roce 2019 zhruba z 86,6 %, v roce 2020 se tento podíl dokonce zvýšil. Naproti tomu se počet osob, které pracují v důchodovém věku postupně a nepatrně navyšuje. S rostoucí úrovní vzdělání výrazně také roste i jejich ekonomická aktivita. Například v roce 2021 jen 4 % důchodců se základním vzděláním nadále pracovalo, se středním vzděláním bez maturity 32 % a podle očekávání seniorů s vysokoškolským vzděláním 39 %. V počtu pracujících důchodců tradičně převažují muži, ženy spíše na zkrácené úvazky. Počty pracujících důchodců výrazně ovlivňuje jejich zdravotní stav. (ČSÚ Senioři v datech, 2021) Ve složitější ekonomické situaci se ocitají osamělí senioři. V roce 2020 se pod hranicí ohrožení příjmovou chudobou nacházelo asi 37,4

% domácností osob 65 let a starších. Celkově však ještě do roku 2020 řada seniorů svou ekonomickou situaci nehodnotila jako špatnou, a to i přesto, že domácnosti jednotlivců v porovnání s jinými typy domácnosti vydávají vyšší podíl ze svých příjmu např. na bydlení.

Jako problém lze ovšem chápat pouze zvyšující se nároky na financování v rámci státního rozpočtu, na rozsah a kvalitu sociální péče, na zdravotnictví, neřešené a v mnoha směrech neřešitelné kvalitní bydlení pro seniory, zajištění finanční dostatečnosti pro plnohodnotný život seniorů, obranu pro sociálnímu a domácímu násilí, proti zneužívání seniorů jako objektu ekonomické i kriminální činnosti. (Mühlpachr, 2008).

Podrobnější analýza statistických dat ukázala, že necelá pětina seniorů (18,39 %), kteří mají vlastní bydlení, žije sama. (Eurostat, 2022) S příjmy jsou současně také spojeny výdaje domácností. Počet osob ohrožených příjmovou chudobou v rámci celé České republiky v současné době citelně vzrostl. Náklady na bydlení a energie představují pro seniory mnohem větší zátěž než pro průměrnou domácnost, což si lze logicky vysvětlit počtem členů domácnosti. Tato skupina seniorů je potenciálně ohrožena chudobou, protože finanční zátěž spojená s údržbou vlastního bydlení se s postupujícím věkem stává pro seniora neúnosná, ve vyšším věku bez pomoci zcela nemožné vyřešit otázku bydlení, např. výměnou bytu. Senioři, kteří zůstávají ve vysokém věku osamělí ve vlastním bydlení, jsou tedy ohroženi chudobou a mnohým z nich nákladné bydlení ukrajuje peníze na základní potraviny a běžný chod domácnosti apod. Problém sociální exkluze má tedy mnoho dimenzí.

V této souvislosti má mj. stupeň vzdělání vliv na možnosti, ale i snahy o setrvání v zaměstnání. Potvrzuje se, že vyšší vzdělání nabízí možnost zajímavější práce, která i ve vyšším věku přináší seniorům výhody nejen finanční a existenční, ale také pozitivní motivaci zůstat v zaměstnání a radovat se z něj. U většiny seniorů jsou podnětem k setrvání na trhu práce ekonomické důvody, především finanční motivace, důchod nepostačuje na pokrytí životních nákladů a touha po vyšším životním standardu. Současně senioři uvádějí, že kdyby měli dostatek financí, tak už nepracují. Přesto u některých seniorů není setrváním v pracovním procesu jen finanční motivace. Hlavními důvody a motivy setrvávání na trhu práce jsou i důvody sociální: potřeba něco dělat, být mezi lidmi, radost z práce, pocit užitečnosti, necítit se osamělý apod. Mnozí senioři také pracují, přestože mají dostatek volného času, zvláště ti, kteří bydlí ve městech (Vidovičová, 2012). Nermalou měrou je kvalita života seniorů limitována jejich zdravotním stavem a narůstajícím strachem z nemohoucnosti, závislosti na pomoci druhých. Ocítají se v situacích, které nejsou pro ně jednoduché.

Nemalý podíl na obtížné ekonomické situaci seniorů mají také exekuce. V polovině loňského roku Česká správa sociálního zabezpečení evidovala celkem 44 113 starobních

důchodců, kterým je každý měsíc z důchodu strhávána exekuce s exekuční srážkou, která je v průměru 2449 korun, zhruba každý padesátý důchodce je tak v exekuci. A tato čísla se do tabulek nepromítají. „*Kdyby byl ukazatel příjmové chudoby počítán realisticky z příjmu po exekučních srážkách, chudých by hned bylo dvanáct až třináct procent,*“ upozorňuje Daniel Prokop. Naštěstí to bylo o 6390 méně než před rokem a podle statistik tento počet kontinuálně klesá už od roku 2019. Dlouhodobě klesá také počet invalidních důchodců s exekucí, kterých je momentálně 27 088. Před rokem jich přitom bylo přes 35 tisíc. Současnost je a bude jiná. Cenové skoky všeho, co člověk potřebuje k zajištění běžného chodu života, inflace a stále nekončící růst cen se odrazí na platební neschopnosti. Předběžná data již signalizují, že exekuce mohou opět ohrozit především ty nezranitelnější skupiny obyvatel, a to jsou také senioři. Jak ukazuje výzkum Milady Martinkové z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, zhruba 17 až 36 % seniorů se do exekuce dostane až v době pobírání důchodu. „*Mezi nejčastější důvody zadlužení seniorů ústících následně do exekuce patřila podle zkušeností pracovníků občanských poraden především snaha pomoci z finančních problémů členům rodiny,*“ konstatuje odborná zpráva. Druhým nejčastějším důvodem předlužení je nevýhodné uzavření různých smluv s nesrozumitelnými podmínkami. „*Nejasné či nesrozumitelné podmínky při sjednávání změn různých smluv se podílely na vzniku dluhů u asi 40 % seniorů v exekuci. V popředí pak stál jako výrazný důvod zadlužení ještě i tlak prodejců při prodejních akcích, při podomním prodeji a podobně,*“ uvádí se ve zprávě. Část odborníků a politiků si myslí, že starobní důchod by vůbec neměl exekucím podléhat. Zastáncem tohoto názoru je například bývalý ministr práce a sociálních věcí Zdeněk Škromach. Podle něj by potom nebankovní společnosti přišly o jistotu pravidelně vypláceného důchodu a neposkytovaly by tolik nebezpečných úvěrů. (Budai, 2021)

Rozmezí, na kterém se staré nahrazuje novým přístupem ke stárnutí, spočívá nejen v novém nazírání na stárnutí, ale také v přístupu společnosti k řešení aktivního stárnutí, v poskytování lepších a kvalitnějších služeb ve všech fázích života seniorů. Řada výzkumu u nás i v zahraničí se v podstatě shoduje na několika bodech, které akcentují potřeby a snahu o zajištění požadované kvality života, a to nejen seniorů, ale i těch, kteří jsou ve věku bezprostředního vstupu do seniorského období. Aktivní stárnutí by nemělo být jen cílem jednotlivce, ale hlavně cílem veřejné politiky. Ta může přispívat k utváření kvalitního prostředí, ve kterém senioři žijí, aby umožňovalo aktivní a zdravý způsob jejich života. Prioritní aktuální problémy, které je třeba řešit na komunitní úrovni, jsou ve shodě se společenskou „Strategií přípravy na stárnutí společnosti 2019-2025,“ která navazuje na Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Jako nezbytné

a podstatné je nutné komplexně přistupovat k řešení daných úkolů a tyto následně sumarizovat do jakéhosi pilíře hodnotových postupů.

Všeobecně je tedy na výše uvedené žádoucí reagovat takto:

- Zmapovat dopady stárnutí společnosti na jednotlivé složky státní správy a samosprávy, zejména zajistit základní funkce státu v této oblasti - tj. dostatek lékařů, personálu sociálních služeb, učitelů, policistů, hasičů apod., stejně jako kapacit bydlení či služeb s důrazem na probíhající demografické změny a následně navrhnout řešení, především v oblasti vzdělávání potřebných profesí.
- Zahrnout neformální pečující jako cílovou skupinu sociálních služeb a posílit terénní a odlehčovací služby.
- Podporovat poradenské aktivity a služby primární prevence pro seniory a zároveň pro rodiny, které řeší problémy související s péčí o závislé seniory.
- Postupně valorizovat starobní důchody tak, aby průměrný starobní důchod dosahoval min. 40 % průměrné mzdy a zároveň prosadit opatření, která přispějí ke snižování rozdílu mezi důchody mužů a žen, s ohledem na stávající přetrvávající nerovnosti.
- Propojit a zvyšovat spolupráci sociálních a zdravotních služeb na lokální úrovni ve spolupráci s obcemi a zároveň podporovat kvalitní, včasné, místně i finančně dostupné sociální služby.
- Významně přispět k posílení objemu financí pro obce na výstavbu a modernizaci nových bezbariérových a malometrážních bytů pro seniory, rozšíření jej o rekonstrukci směrem k bezbariérovosti u stávajících bytů, s cílem zajistit důstojné a dostupné bydlení. V návaznosti na potřeby obcí upravit a navýšit objem financí k vytváření bezbariérových obcí a alokovat finance zejména k rekonstrukci stávajících veřejných budov a podpory budování bezbariérového veřejného prostranství.
- Zabránit zneužívání seniorů k různým nekalým praktikám jednotlivců i skupin. Spolupráce s médii, obcemi, s neziskovými organizacemi apod. a dalšími aktéry by měla přispět ke zvyšování informovanosti seniorů o jejich právech, posilovat jejich obranyschopnost vůči nekalým obchodním praktikám, diskriminaci. Podporou osvěty a právního povědomí bojovat proti diskriminaci seniorů, přerůstající mnohdy do kriminality.

- Cílená a specifická podpora zaměstnanosti věkově starších osob formou nových nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, která povede k jejich udržitelnosti na trhu práce.
- Podporovat další vzdělávání potřebné k budoucímu uplatnění na trhu práce i ve vyšším věku, podporovat zavádění a rozvoj flexibilních forem práce, jakými jsou práce z domova či pružná pracovní doba apod. a další opatření age managementu, možným řešením je taktéž sdílení pracovních úvazků, zvýšení povědomí o výhodách mezigenerační spolupráce (zaměstnanci x zaměstnavatelé), podpora většího zapojení seniorů na trhu práce a redukce předsudků a stereotypů spojovaných se staršími zaměstnanci.

Závěr

Z demografického pohledu došlo obecně ke změně strategie v rámci reprodukčního chování, a to ve smyslu snižování úrovně porodnosti a zlepšování úmrtnostních poměrů. Tyto tendence mají za následek snižování počtu narozených dětí a zvyšování průměrného věku dožití. Tento rámec pak tvoří změnu společenského postoje k lidem v postproduktivním věku a nátlak na jednotlivé vlády, moderních demokratických států. Státy jsou tímto vyzvány k tomu, aby tento problém aktuálně řešili. Lidé v postproduktivním věku jsou ohroženou skupinou, které je nutno zajistit nejen dostatečnou sociální síť, ale také nárok na kvalitní život.

Od roku 1992 si každoročně můžeme připomenout datum 17. října, což je Mezinárodní den za odstranění chudoby, který vyhlásilo OSN. K tomuto dni je vydávána Evropskou sítí proti chudobě zpráva s názvem Poverty Watch, která obsahuje aktuální informace o řešení chudoby v jednotlivých zemích Evropské unie. Chudoba, jak je již všeobecně známo, se totiž netýká jen rozvojového světa. V Evropské unii žije až 78 milionů lidí trpících chudobou. V České republice žije pod hranicí chudoby přibližně 1 milion osob. Chudobou nejsou ohroženi jen nezaměstnaní lidé, ale i ti, kteří pracují a často mají solidní vzdělání, a to i vysokoškolské. Na což poukazuje i výše uvedený text. Příjem těchto tzv. pracujících chudých je ale natolik nízký, že jim nedovolí spořit. Dle odhadů si až 25 % domácností nemůže dovolit nenadálý výdaj kolem deseti tisíc korun. Lidé se tak při náhlých životních situacích dostanou do problémů a často skončí s dluhy. Problémy vyjít s příjmy mají zejména samoživitelky/samoživitelé a ženy starší 65 let, které žijí samy. V České republice zranitelným skupinám obyvatelstva a lidem v nouzi pomáhá například Charita České

republiky, která se mimo jiné se snaží systematicky prosazovat opatření vedoucí k odstranění nebo zmírnění chudoby. (Charita ČR, 2021)

Předložený text si kladl za primární cíl poukázat na současnou situaci osob v postproduktivním věku a nastítnit možné ohrožení těchto lidí což vede ke snižování kvality života. Text využívá statistická data, metody komparace, analýzy a dedukce. V souvislosti s výše uvedeným lze v závěru textu vydefinovat následující zjištění, které mohou vést k další diskusi, a to jak na poli akademickém, společenském tak politickém.

- Motivace setrvávat v zaměstnání u osob v postproduktivním věku je mnohdy dána jejich ekonomickou situací, která se v současné společnosti značně zhoršuje.
- Faktory, které ovlivňují setrvání v zaměstnání, jsou převážně ekonomické než sociální (tedy kontakty na pracovišti a neschopnost odejít z nastaveného osobního režimu).
- Ekonomickou aktivitu značně ovlivňuje také míra zadluženosti osob v postproduktivním věku a ohrožení chudobou, které jsou v současné době růstu energií a inflace vysoké.
- I přes vysokou míru ohrožení chudobou se postupně zvyšuje podíl osob žádajících o předčasný důchod, a to především plyne z náročnosti vykonávaného povolání.
- Výše vzdělání nezaručuje ohrožení chudobou a následným sociálním vyloučením.
- Přestože se vláda snaží zmírnit dopady proběhlé pandemie a současné ekonomické krize, nelze považovat tyto kroky z krátkodobého hlediska zatím za efektivní.

Výsledky jsou autorkami prezentovány z pohledu ekonomického a sociálního a otevírají prostor pro další diskusi na tomto poli, která je více než žádoucí.

Literatura

Budai, D. (2021). *Na průměrný důchod nedosáhne milion seniorů. Chudých je více.* Dostupné: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/na-prumerny-duchod-nedosahne-milion-senioru-chudych-je-vice>. (16. 5. 2022)

Charita ČR (2021). *Chudoba se netýká jen rozvojových zemí. V Česku žije pod její hranici milion obyvatel.* Dostupné: <https://www.charita.cz/aktuality/z-domova/chudoba-se-netyka-jen-rozvojovych-zemi-v-cesku-zije-pod-jeji-hranici-milion-obyvatel/>.

Český statistický úřad (2021). Česká republika. Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2021>.

Český statistický úřad (2018). Život žen a mužů v Evropě – statistický obraz 2018. Dostupné: https://www.czso.cz/staticke/cz/app_estat/zeny_muzi_2018/CZ_CS_womenmen_core_1_2018_v1.0/index.html.

Dimitrová, M. (2007). Demografické souvislosti stárnutí. *Naše společnost*, 1, 24-30.

Eurostat (2022). Dostupné: <https://www.czso.cz/csu/czso/eurostat>.

Evropský parlament (2022). Hospodářství, věda a kvalita života. Dostupné: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/chapter/210/hospodarstvi-veda-a-kvalita-zivota>.

Kamádová, L. a Václavíková, A. Ekonomická aktivita osob v postproduktivním věku se zaměřením na vybraný region. VŠE Praha, RELIK 2021, Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti, s. 814-826, 2021. WoS

Kalvach, Z. a kol (2004) Geriatrie a gerontologie. Praha: Grada Publishing.

Mühlpachr, P. (2008). *Základy gerontologie*. Brno: MSD.

Průša, L., Bareš, P., Holub, M., Šlapák, M. (2015). Vybrané aspekty péče o seniory z hlediska sociálního začleňování. VÚPSV.

Vidovičová, L. (2012). Kdo jsou a kde pracují čeští pracující důchodci. FÓRUM sociální politiky, 3(6), 8-14.

Walker A. (2021) *Dlouhověkost jako kapitál. Budoucnost stárnutí v Evropě*. Zdeněk Susa: Středokluky.

Contact

Lucie Kamrádová

Faculty of Public Policies

Silesian University in Opava

Bezručovo náměstí 885/14

746 01 Opava

lucie.kamradova@fvp.slu.cz

Anna Václavíková

Faculty of Public Policies

Silesian University in Opava

Bezručovo náměstí 885/14

746 01 Opava

anna.vaclavikova@fvp.slu.cz